

# INGLIZ TILINI O'QITISHDA 5T MODELİ ASOSIDA TALABALARNING RAQAMLI KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

**Gafforova Sevara Gʻanisherovna**

Buxoro Xalqaro Tibbiyot Texnikumi oʻqituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22640898>

Qabul qilindi: 1-sentabr 2026-yil • Maʼqullandi: 6-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 7-sentabr 2026-yil

## Annotatsiya.

Mazkur tezisda oliy taʼlim muassasalarida ingliz tilini oʻqitish jarayonida talabalarning raqamli kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Raqamli taʼlim muhiti sharoitida chet tilini egallash jarayoni lingvistik bilimlar bilan cheklanib qolmay, balki raqamli platformalarda samarali muloqot qilish, hamkorlikda ishlash, axborotni izlash, saralash, baholash va taqdim etish koʻnikmalarini ham talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, maqolada 5T modeli — Target, Task, Technology, Teamwork, Tracking komponentlarining integratsiyasiga asoslangan taʼlim texnologiyasi sifatida yoritiladi.

## Kalit soʻzlar:

ingliz tili, 5T modeli, raqamli taʼlim, kommunikativ kompetentlik, raqamli kompetentlik, Target, Task, Technology, Teamwork, Tracking, interaktiv taʼlim.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini mukammal egallash shaxsning akademik va kasbiy rivojlanishida muhim omillardan biriga aylandi. Shu bilan birga, zamonaviy talabaning kommunikativ kompetentligiga qoʻyiladigan talablar ham sifat jihatidan oʻzgarib bormoqda. Endilikda ingliz tilini bilish faqat soʻz boyligi va grammatik qoidalarni egallashni emas, balki raqamli muhitda muloqot qilish, masofadan hamkorlikda ishlash, elektron yozishmalarni amalga oshirish, onlayn munozaralarda ishtirok etish va raqamli axborotdan tanqidiy foydalanish qobiliyatini ham nazarda tutadi. Kommunikativ kompetensiya nazariyasining shakllanishida M. Canale va M. Swainning ilmiy qarashlari muhim oʻrin tutadi. Tadqiqotchilar kommunikativ kompetensiyani grammatik, sotsiolingvistik va strategik tarkibiy qismlardan iborat tizim sifatida izohlab, chet tilini oʻrganishda asosiy eʼtibor til birliklarini real muloqot vaziyatida maqsadga muvofiq qoʻllashga qaratilishi lozimligini taʼkidlagan [1]. Ushbu yondashuv bugungi raqamli taʼlim muhitida ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan, aksincha, yangi mazmun bilan boyigan.

Yevropa raqamli kompetensiyalar tizimi — DigComp 2.2 da raqamli kompetentlikning muhim yoʻnalishlaridan biri sifatida kommunikatsiya va hamkorlik alohida ajratilgan. Unda raqamli vositalar orqali muloqot qilish, maʼlumot almashish, hamkorlikda faoliyat yuritish, raqamli muhitdagi xulq-atvor meʼyorlariga rioya etish kabi kompetensiyalar zamonaviy shaxsning zarur koʻnikmalari sifatida eʼtirof etiladi [2]. C. Redecker tomonidan ishlab chiqilgan DigCompEdu konsepsiyasida esa raqamli vositalarni pedagogik maqsadga muvofiq qoʻllash, oʻquvchilarning faolligini kuchaytirish va baholash jarayonini takomillashtirish oʻqituvchi raqamli kompetentligining tarkibiy qismlari sifatida koʻrsatilgan [3].

Shundan kelib chiqib, ingliz tilini oʻqitishda raqamli kommunikativ kompetentlikni talabaning ingliz tilida turli raqamli platformalar va vositalar orqali maqsadli, samarali, axloqiy meʼyorlarga

mos hamda hamkorlikka asoslangan muloqotni amalga oshirish qobiliyati sifatida talqin qilish mumkin.

Raqamli kommunikativ kompetentlik lingvistik bilimlar, kommunikativ strategiyalar va raqamli ko'nikmalarning o'zaro integratsiyasi natijasida shakllanadi. Demak, ingliz tilini o'qitishda faqat alohida raqamli dastur yoki platformadan foydalanishning o'zi yetarli emas. Raqamli vosita kommunikativ maqsad, o'quv topshirig'i, hamkorlik va baholash tizimi bilan uzviy bog'lanishi zarur.

Ana shu nuqtayi nazardan, ingliz tilini o'qitishda 5T modelini qo'llash maqsadga muvofiq. Mazkur model quyidagi komponentlardan tashkil topadi:

Target – Task – Technology – Teamwork – Tracking.

5T modelining birinchi komponenti — **Target**, ya'ni aniq kommunikativ maqsadni belgilashdir. Ingliz tili darslarida an'anaviy maqsadlar ko'pincha grammatik yoki leksik birliklarni o'zlashtirishga yo'naltiriladi. Masalan, "Present Perfect zamonini o'rganish" yoki "yangi so'zlarni o'zlashtirish" tarzidagi maqsadlar talabning real kommunikativ faoliyatini to'liq ifodalamaydi.

5T modelida esa maqsad kommunikativ natija shaklida ifodalanadi. Masalan: "Talaba ingliz tilida o'zining ta'lim tajribasi haqida 2–3 daqiqa davomida mantiqiy va izchil fikr bildiradi" yoki "Talaba onlayn munozarada o'z nuqtayi nazarini dalillar yordamida himoya qila oladi".

Bunday yondashuv grammatik va leksik bilimlarni alohida maqsad sifatida emas, balki kommunikativ faoliyatni amalga oshirish vositasi sifatida qo'llash imkonini beradi.

Ikkinchi komponent — **Task**, ya'ni kommunikativ mazmundagi topshiriqlar tizimini ishlab chiqishdir. C. Chapelle kompyuter texnologiyalaridan foydalaniladigan til ta'limida o'quvchi til birliklari bilan faol o'zaro munosabatga kirishishi zarurligini qayd etadi [4]. Shu sababli raqamli topshiriqlar talabning passiv ma'lumot qabul qilishi emas, balki muayyan kommunikativ vazifani hal qilishga yo'naltirilishi lozim.

Masalan, "Atrof-muhitni muhofaza qilish", "Talabalar uchun onlayn ta'limning afzalliklari va kamchiliklari", "Kelajak kasblari" kabi mavzularda: onlayn debat; muammoli vaziyat; videomurojaat; intervyu; raqamli hikoya; podcast; loyiha; guruh taqdimoti kabi topshiriqlardan foydalanish mumkin.

Bunday faoliyat talabning ingliz tilidan real kommunikativ ehtiyojni qondirish vositasi sifatida foydalanishga imkon yaratadi.

Uchinchi komponent — **Technology** bo'lib, raqamli texnologiyalarni pedagogik maqsadga muvofiq tanlash va qo'llashni nazarda tutadi.

Raqamli vositalardan foydalanishda texnologiyaning zamonaviyligi emas, balki uning kommunikativ vazifani bajarishga qanchalik xizmat qilishi asosiy mezon bo'lishi kerak. R. Hampel va U. Stickler onlayn til ta'limida raqamli muhitni samarali tashkil etish o'qituvchidan yangi metodik va texnologik ko'nikmalarni talab qilishini ta'kidlaydi [5].

Ingliz tili mashg'ulotlarida raqamli texnologiyalardan:

- videokonferensiya orqali dialog va munozaralar o'tkazish;
- umumiy elektron hujjatlarda jamoaviy matn yaratish;
- LMS tizimlari orqali topshiriqlarni boshqarish;
- audio va videoyozuvlar orqali og'zaki nutqni rivojlantirish;
- elektron portfolio orqali individual rivojlanishni qayd etish;
- sun'iy intellekt vositalari orqali individual teskari aloqa olish

maqsadlarida foydalanish mumkin.

Bunda talabalar raqamli vositalardan foydalanish bilan bir qatorda axborotning ishonchligini tekshirish, akademik halollikka rioya qilish, raqamli xavfsizlik va raqamli kommunikatsiya etikasi bo'yicha ham bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur.

5T modelining to'rtinchi komponenti — **Teamwork**, ya'ni talabalarni hamkorlikdagi muloqotga jalb qilishdir. D.R. Garrison, T. Anderson va W. Archer onlayn ta'lim samaradorligi kognitiv, ijtimoiy va pedagogik ishtirokning integratsiyasi bilan bog'liqligini ko'rsatadi [6]. Shundan kelib chiqib, ingliz tilini raqamli muhitda o'qitishda guruhlararo muloqot, o'zaro fikr almashish va jamoaviy muammolarni hal qilishga alohida e'tibor berish zarur.

Mashg'ulotlarni quyidagi ketma-ketlik asosida tashkil qilish mumkin:

*individual fikrlash → juftlikda fikr almashish → guruhda muhokama → jamoaviy qaror → ingliz tilida taqdimot → o'zaro baholash.*

Mazkur jarayonda talaba nafaqat ingliz tilida o'z fikrini ifodalashni, balki suhbatdoshini tinglash, savol berish, fikrga qo'shilish yoki muloyim tarzda e'tiroz bildirish, dalillash va umumiy xulosaga kelish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

O'zbekistonlik metodist J.J. Jalolov ham chet tilini egallashda nutq faoliyatining tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish turlarini o'zaro bog'liq holda shakllantirish zarurligini qayd etadi [7]. Teamwork komponenti ana shu nutq faoliyati turlarini yagona kommunikativ vazifa doirasida birlashtirish imkonini beradi.

Modelning beshinchi komponenti — **Tracking**, ya'ni talabaning kommunikativ rivojlanish dinamikasini uzluksiz kuzatish, baholash va refleksiya qilishdir. An'anaviy baholash ko'pincha talabani yakuniy natija asosida baholash bilan chegaralanadi. 5T modelida esa baholash quyidagi sikl asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq:

*boshlang'ich diagnostika → joriy monitoring → o'zaro baholash → o'zini o'zi baholash → o'qituvchi teskari aloqasi → yakuniy diagnostika.*

Talabani raqamli kommunikativ kompetentligini baholashda quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin: leksik-grammatik aniqlik; nutq ravonligi; kommunikativ vazifaga moslik; diskursiv yaxlitlik; interaktivlik; kommunikativ strategiyalardan foydalanish; raqamli vositalardan maqsadli foydalanish; raqamli muloqot etikasi; jamoaviy faoliyatdagi ishtirok; o'z faoliyatini refleksiv baholash.

E.S. Polat ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari hamda loyihaviy va hamkorlik metodlaridan foydalanish o'quvchining mustaqilligi va faoliyatini kuchaytirishini ta'kidlaydi [8]. Shu jihatdan Tracking komponenti talabani individual taraqqiyot trayektoriyasini aniqlash va keyingi o'quv vazifalarini shunga moslashtirish imkonini beradi.

5T modeli o'zaro bog'liq pedagogik sikl sifatida namoyon bo'ladi:

*Target → Task → Technology → Teamwork → Tracking → yangi Target.*

Mazkur sikllilik modelning muhim metodik xususiyatidir. Chunki Tracking bosqichida aniqlangan natijalar keyingi kommunikativ maqsadni belgilash uchun asos bo'ladi. Natijada ta'lim jarayoni talabani real ehtiyojlari va rivojlanish dinamikasiga mos ravishda takomillashtirib boriladi.

5T modelidan foydalanish an'anaviy ingliz tili darsidagi "o'qituvchi — mavzu — mashq — baho" ketma-ketligini "kommunikativ maqsad — autentik vazifa — raqamli vosita — hamkorlik — monitoring va refleksiya" tizimiga transformatsiya qilish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim muhiti ingliz tilini o'qitish metodikasini sifat jihatidan yangilashni talab qilmoqda. Zamonaviy talabani kommunikativ kompetentligi uning ingliz tilidagi lingvistik bilimlari bilan bir qatorda raqamli muhitda axborot almashish, onlayn hamkorlik qilish, o'z fikrini turli raqamli formatlarda ifodalash va kommunikativ natijalarni baholash qobiliyatini ham qamrab olishi zarur. Taklif etilayotgan 5T modeli Target, Task, Technology, Teamwork va Tracking komponentlarining integratsiyasiga asoslanib, talabalarning ingliz tilidagi raqamli kommunikativ kompetentligini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi. Modelda kommunikativ maqsad boshlang'ich nuqta, autentik topshiriq faoliyat vositasi, raqamli texnologiya kommunikativ muhit, hamkorlik kompetensiyani amaliy shakllantirish mexanizmi, monitoring esa natijani aniqlash va keyingi rivojlanish maqsadini belgilash vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli 5T modelini oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish amaliyotiga joriy etish talabalarning nafaqat chet tilidagi kommunikativ, balki raqamli, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va refleksiv kompetensiyalarini ham kompleks rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

### Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–47. DOI: 10.1093/applin/1.1.1.

2. Vuorikari R., Kluzer S., Punie Y. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens – With New Examples of Knowledge, Skills and Attitudes. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. DOI: 10.2760/115376.
3. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. DOI: 10.2760/159770.
4. Chapelle C.A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing and Research. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
5. Hampel R., Stickler U. New skills for new classrooms: Training tutors to teach languages online // Computer Assisted Language Learning. – 2005. – Vol. 18, No. 4. – P. 311–326. DOI: 10.1080/09588220500335455.
6. Garrison D.R., Anderson T., Archer W. Critical inquiry in a text-based environment: Computer conferencing in higher education // The Internet and Higher Education. – 2000. – Vol. 2, No. 2–3. – P. 87–105. DOI: 10.1016/S1096-7516(00)00016-6.
7. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
8. Polat E.S., Buxarkina M.Yu., Moiseeva M.V., Petrov A.E. Novye pedagogicheskie i informatsionnye texnologii v sisteme obrazovaniya. – Moskva: Akademiya.
9. Azimov E.G., Shchukin A.N. Novyy slovar metodicheskix terminov i ponyatiy: teoriya i praktika obucheniya yazykam. – Moskva: IKAR, 2009.